

Pagrindiniai klausimai:

- **Koks kvalifikacijų sandaros vaidmuo mokymosi erdvėje?**
- **Kaip kvalifikacijų sandara padeda susieti Lietuvos kvalifikacijų sistemą su kitų Europos šalių sistemomis?**
- **Kuo šis susiejimas naudingas dirbantiems, besimokantiems?**
- **Kaip klasifikuojamos Lietuvoje teikiamos kvalifikacijos?**
- **Ką dar turime padaryti, kad išsipildytų su kvalifikacijų sandaros kūrimu susiję lūkesčiai?**

KO SIEKIAME KURDAMI NACIONALINĘ KVALIFIKACIJŲ SANDARĄ?

Siekiant šalyje sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, į bendrą erdvę sujungiančią formalųjį ugdymą, neformalųjį švietimą ir savišvietą, taip pat atsižvelgiant į Europos iniciatyvas kurti Europos kvalifikacijų sandarą kaip bendrą švietimo ir profesinio rengimo srities orientyrą, imtasi šalies kvalifikacijų sistemos tobulinimo darbų. 2005–2008 m. vykdytas projektas „Lietuvos kvalifikacijų sistemos sukūrimas“, kuriuo siekta sukurti gerai ūkio reikmes tenkinančią ir palankias mokymosi visą gyvenimą sąlygas užtikrinančią kvalifikacijų sistemą. Centrinis sistemos elementas – visus švietimo sektorius (bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, studijas) sujungianti nacionalinė kvalifikacijų sandara. Projekto nuostatos įteisintos 2008 m. įsigaliojusiam pakeistame Profesinio mokymo įstatyme. Lietuvos kvalifikacijų sandaros projektas parengtas 2007 m. ir jo pagrindu 2010 m. patvirtintas „Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas“ (2011 m. patvirtinti aprašo pakeitimai).

Lietuvos kvalifikacijų sandara nustato šalyje teikiamų kvalifikacijų lygius. Tai yra priemonė klasifikuoti visas šalyje teikiamas kvalifikacijas, nustatyti jų ryšius, vietą hierarchinėje sistemoje. Kvalifikacijų sandara apima visas kvalifikacijas (tiek kvalifikacijas, skirtas darbui, tiek kvalifikacijas, reikalingas tolesniam mokymuisi), į bendrą erdvę sujungia visus švietimo sektorius (bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, aukštąjį mokslą). Tai kvalifikacijų sistemai suteikia skaidrumo, aiškumo, didesnės vidinės integracijos.

Lietuvos kvalifikacijų sandaroje išskirti aštuoni kvalifikacijų lygiai. Jie išdėstomi pagal hierarchiją atsižvelgiant į kvalifikacijas pagrindžiančią kompetenciją, kvalifikacijų įgijimo būdus ir veiklos sudėtingumą, savarankiškumą, kintamumo kriterijus. Kvalifikacijų lygių aprašai orientuoti į rezultatus, t. y. esminis požymis kvalifikacijų lygiui nustatyti – ne mokymo programa, ne mokymosi būdas ar trukmė, o įgytos kompetencijos. Kadangi kvalifikacijų lygių aprašuose nurodomos atitinkamo lygio kvalifikacijoms įgyti reikalingos kompetencijos, kvalifikacijų sandara tampa orientyru tiek švietimo teikėjams, tiek besimokantiems, tiek darbdaviams, tiek dirbantiems. Be to, jau nustatytos Lietuvos kvalifikacijų sandaros sąsajos su Europos kvalifikacijų sandara (susiejimas patvirtintas 2012 m.), todėl nacionalinė kvalifikacijų sandara palengvina orientavimąsi kvalifikacijų sistemoje ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos šalyse.

Pokyčiai šalies kvalifikacijų sistemoje (kvalifikacijų sandaros kaip šios sistemos integracinės ašies sukūrimas ir diegimas) padeda plėtoti mokymosi visą gyvenimą sistemą, nes besimokantiems lengviau pereiti iš vieno švietimo sektoriaus į kitą, nuo vieno kvalifikacijų lygio prie kito. Kadangi kvalifikacijos grindžiamos kompetencijomis, sukuriamos prielaidos patvirtinti ir ne formaliais būdais įgytus mokymosi pasiekimus. Tai sudarytų sąlygas asmenims geriau pasinaudoti savo mokymosi pasiekimais (pavyzdžiui, ieškant darbo, norint tęsti mokymąsi), palengvintų naujų (nebūtinai aukštesnio lygio) kvalifikacijų įgijimą.

Taigi kvalifikacijų sandaros sukūrimas ir Lietuvos kvalifikacijų sistemos susiejimas su Europos kvalifikacijų sandara padeda siekti didesnio skaidrumo kvalifikacijų sistemoje, mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtros, geresnių besimokančių ir dirbančių asmenų judumo Europoje sąlygų. Tačiau nuo tolesnių švietimo bendruomenės ir kitų kvalifikacijų sistemos dalyvių veiksmų ir pastangų priklausys, kaip šie lūkesčiai išsipildys. Ypač svarbu stiprinti mokymo(si) orientaciją į rezultatus, suteikti kvalifikacijų įgijimo procesui lankstumo, į kvalifikacijų sistemos plėtrą įtraukti visus socialinius dalininkus, siekti visų kvalifikacijų sistemoje vykstančių procesų kokybės.

KVALIFIKACIJŲ SANDARA – ORIENTYRAS MOKYMOСИ ERDVĖJE LIETUVOJE...

Mokymasis – savaime vertinga veikla, tačiau mokymosi pasiekimais asmuo gali geriau pasinaudoti, kai juos patvirtina, t. y. įgyja kvalifikaciją kaip savo kompetencijos įrodymą. Įgyta kvalifikacija suteikia daugiau galimybių mokytis toliau, užsiimti tam tikra darbine veikla. Tolesniam mokymuisi ar darbui reikalingos kvalifikacijos teikiamos bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, aukštojo mokslo sektoriuose. Be to, įvairių kompetencijų asmuo įgyja ir kitais mokymosi ar darbo būdais. Anksčiau Lietuvoje kvalifikacijų teikimas skirtinguose formaliojo švietimo sektoriuose buvo mažai koordinuojamas, nebuvo galimybių formalizuoti kitais būdais įgytas kompetencijas. Tokia situacija nepalanki šiandieniam pasaulyje itin svarbiam nuolatiniam mokymuisi, tobulėjimui. Šiuos poreikius gali patenkinti ne fragmentiška, o vientisa kvalifikacijų sistema. To kaip tik siekiama kuriant Lietuvos kvalifikacijų sandarą (LTKS), o vienas iš LTKS kūrimo tikslų – paskatinti mokymąsi visą gyvenimą.

Lietuvos kvalifikacijų sandara – tai šalyje nustatytų kvalifikacijų lygių sistema. Ji apima visas kvalifikacijas, visus švietimo sektorius: bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, aukštojo mokslo studijas, t. y. sujungia į vieną struktūrą visas šalyje teikiamas kvalifikacijas – tiek kvalifikacijas darbui, tiek mokymuisi. Kadangi LTKS nustato kvalifikacijų lygius ir juos išdėsto pagal hierarchiją, tampa aiškesni vertikalūs bei horizontalūs ryšiai ir santykiai tarp kvalifikacijų, kvalifikacijų sistemai suteikiama daugiau skaidrumo. Didesnės integracijos kvalifikacijų sistemos viduje siekis stiprina ryšius tarp švietimo grandžių ir įstaigų, besimokančiajam palengvina perėjimą iš vieno mokymosi sektoriaus, lygmens į kitą ir taip didina švietimo prieinamumą, kartu palengvina įsidarbinimą, judumą darbo rinkoje ar kitų su mokymusi susijusių lūkesčių įgyvendinimą.

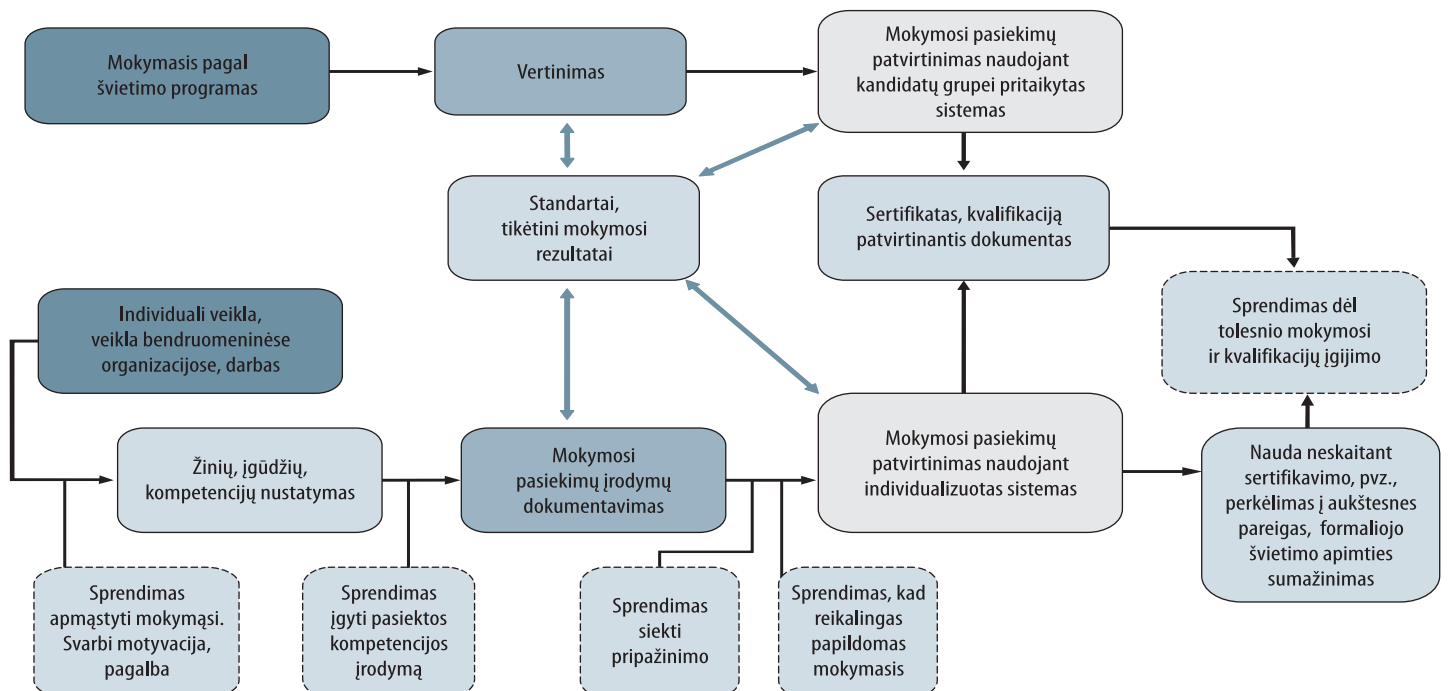
LTKS padeda įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą politi-

ką, nes sukuria pagrindą įteisinti mokantis savarankiškai ar iš profesinės veiklos patirties įgytus mokymosi pasiekimus. Toks pagrindas atsiranda, nes LTKS kvalifikacijų lygiai, kurių aprašais vadovaujama vertinant asmens pasiekimus ir jam suteikiant kvalifikaciją, yra pagrįsti kompetencijomis (plačiau apie tai rašoma 4–5 psl.). Kai kvalifikacija suteikiama įsitikinus, kad asmuo yra įgijęs reikiamą kompetenciją, mokymosi būdas nebėra lemiantis veiksnys siekiant kvalifikacijos, t. y. besimokančiajam suteikiama teisė pasirinkti palankiausią mokymosi būdą. Realios galimybės pasinaudoti šia teise atsiranda ne tik pagrindžiant kvalifikacijas mokymosi rezultatais, bet ir įgyvendinus kitus uždavinius (plačiau apie tai rašoma 6–7 psl.).

Galimi įvairūs kvalifikacijos patvirtinimo būdai parodyti 1 paveiksle. Jame išryškinama tai, kad mokymasis, mokymosi pasiekimų dokumentavimas, įvertinimas juos lyginant su tikėtinu mokymosi rezultatu nusakančiais standartais ir tais standartais pagrįstas kvalifikacijos suteikimas yra atskiros kvalifikacijos įgijimo ir patvirtinimo proceso grandys. Standartai šiame procese atlieka ypač svarbų vaidmenį, nes jie nurodo mokymosi, kuriuo siekiama įgyti tam tikrą kvalifikaciją, turinį. Kvalifikacijų sandara padeda susiorientuoti mokymosi erdvėje: švietimo teikėjams nurodo kryptį, ko mokytis, siekiantisiems kvalifikacijos – ko mokytis.

Kadangi LTKS vadovaujama nustatant ugdymo, mokymo, studijų turinį, vertinant įgytas kompetencijas ir suteikiant kvalifikacijas, vertinant ir pripažįstant ne tik šalyje, bet ir užsienyje įgytas kvalifikacijas, kvalifikacijų sandara tampa orientyru tiek besimokančiajam, siekiančiam įgyti tam tikro lygio kvalifikaciją, tiek švietimo teikėjams, rengiantiems ir įgyvendinantiems ugdymo, mokymo, studijų programas, tiek darbdaviams, vertinantiems būsimų darbuotojų pasirengimą.

1 pav. Kvalifikacijos patvirtinimo būdai ir standartų vaidmuo šiame procese

... IR EUROPOJE

Lietuvoje vykstantys kvalifikacijų sistemos pokyčiai yra dalis sparčių pokyčių, vykstančių visoje Europoje. 2008 m. Europos Parlamentas ir Taryba patvirtino rekomendaciją dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sandaros (EKS) kūrimo. EKS sukurta kaip orientyras, leidžiantis palyginti įvairiose šalyse teikiamas kvalifikacijas (bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, aukštojo mokslo), jų lygmenis, taip skatinant geografinį ir darbo rinkos judumą bei mokymąsi visą gyvenimą. EKS išskirti 8 kvalifikacijų lygiai, aprašyti pagal mokymosi rezultatus – įgytas žinias, gebėjimus, kompetenciją. Valstybėms narėms, nusprendusioms prisijungti prie EKS, rekomenduota tai padaryti dviem etapais: 1) savo nacionalines kvalifikacijų sistemas susieti su EKS (rekomenduota tai padaryti iki 2010 m.) ir, kai tikslinga, rengti nacionalines kvalifikacijų sandaras; 2) pasirengti naujai išduodamuose kvalifikacijos suteikimą patvirtinančiuose dokumentuose pateikti nuorodą į atitinkamą EKS lygį (numatytas terminas – 2012 m.). Nacionalines kvalifikacijų sistemas patikimai susiejus su EKS, ji galėtų būti naudojama kaip susikalbėjimo priemonė lyginant ir pripažįstant įvairiose valstybėse teikiamas kvalifikacijas, t. y. kvalifikacijos taps lengviau palyginamos ir suprantamos darbdaviams, švietimo įstaigoms, darbuotojams ir besimokantiems asmenims.

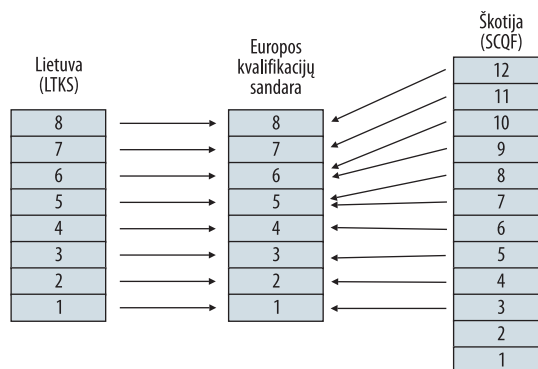
Susiejimas – savanoriškas procesas, tačiau šalys, nusprendusios jame dalyvauti, vadovaujasi pagrindinę susiejimo procesų kryptį nurodančiais kriterijais ir procedūromis. Šiais kriterijais šalys įpareigojamos susiejimo procesą vykdyti dalyvaujant kompetentingoms šalies institucijoms, įvertinti nustatytą sąsają tarp nacionalinių kvalifikacijų sistemų ir EKS patikimumą, parodyti, ar kvalifikacijos grindžiamos mokymosi rezultatais ir kaip veikia švietimo kokybės užtikrinimo sistemos, skatinamos į susiejimo procesą kuo plačiau įtraukti socialinius dalininkus, tarptautinius ekspertus ir kt. Informacija apie tai viešai skelbiama tarptautinėje erdvėje ir su šalies kvalifikacijų sistema nesusipažinusiesiems padeda nuspręsti, ar nacionalinė kvalifikacijų sistema patikimai susieta su EKS. Nacionalinių kvalifikacijų sistemų susiejimo su EKS procese dalyvauja 35 Europos šalys: 27 ES narės, narystės siekiančios šalys (Kroatija, Islandija, Juodkalnija, Makedonija, Serbija, Turkija) ir Lichtenšteinas, Norvegija. Tik kelios Europos šalys (Airija, Prancūzija ir Jungtinė Karalystė) jau seniau yra sukūrusios nacionalines kvalifikacijų sandaras ir jomis grindžia savo šalių kvalifikacijų sistemų susiejimą su EKS. Kitos šalys kvalifikacijų lygius galėjo susieti su EKS nekurdamas nacionalinių kvalifikacijų sandarų, tačiau beveik visos šalys jas kuria laikydamos tai geriausiu būdu įgyvendinti minėtą Europos Parlamento ir Tarybos rekomendaciją. Daugeliui šalių pasirinkus šį susiejimo būdą (per nacionalines kvalifikacijų sandaras), procesas užtruko ilgiau nei buvo numatyta; šių metų viduryje nacionalines kvalifikacijų sistemas su EKS buvo susiejusios 15 šalių (tarp jų ir Lietuva), kitos ketino tai padaryti per 2013 metus.

Lietuvos kvalifikacijų sistemos susiejimo su Europos kvalifikacijų sandara procesas pradėtas 2010 m. Kadangi Lietuvoje jau buvo patvirtinta nacionalinė kvalifikacijų sandara (LTKS), bet ji tik pradėta diegti, pirmiausia buvo išanalizuota, ar LTKS pakankamai tiksliai aprašo Lietuvoje teikiamų kvalifikacijų sistemą. Tik įsitikinus, kad taip yra, nuspręsta susiejimą grįsti abiejų kvalifikacijų sandarų – Lietuvos ir Europos – kvalifikaci-

jų lygių aprašymų palyginimu. Atlikus išsamią analizę nustatyta, kad LTKS kvalifikacijų lygiai gali būti pakankamai patikimai susieti su EKS kvalifikacijų lygiais. LTKS ir EKS lygiai susieti tiesiogiai: pirmasis su pirmuoju, antrasis su antruoju ir t. t. (žr. 2 pav.). Kitų šalių kvalifikacijų sandarų ar sistemų lygių sąsajos su EKS gali būti kitokios: nebūtinai sutampa kvalifikacijų lygių skaičius (žr. 2 pav.), jie vienas su kitu gali būti siejami ne paeilui (laikomasi geriausios atitikties principo.) Tokiais atvejais itin išryškėja EKS kaip susikalbėjimo priemonės vaidmuo ir nacionalinių kvalifikacijų sistemų susiejimo su EKS nauda siekiant palengvinti tarptautinį judumą.

2012 m. paskelbta LTKS susiejimo su EKS ataskaita, kurioje Lietuvos ir kitų Europos valstybių gyventojai gali susipažinti, kaip šalies kvalifikacijų lygiai sietini su EKS lygiais, taip pat parengiamas pagrindas Lietuvoje išduodamuose kvalifikacijos įgijimą liudijančiuose dokumentuose nurodyti atitinkamą EKS lygį.

2 pav. Kvalifikacijų lygių sąsają pavyzdžiai

LTKS susiejimas su EKS – tai tik vienas žingsnis stiprinant jungtis tarp Lietuvos ir kitų Europos šalių kvalifikacijų sistemų. Dabar svarbu užtikrinti, kad teikiamos kvalifikacijos atitiktų tam tikrus kvalifikacijų sandaros lygius, jos būtų įgyjamos iš tiesų pasiekus numatytuosius mokymosi rezultatus. Tai svarbios sąlygos norint kvalifikaciją patvirtinančiuose dokumentuose pagrįstai teikti nuorodas į kvalifikacijų sandarų (Lietuvos ir Europos) lygmenis. Šiuo metu kaip tik vyksta diskusijos, nuo kada ir kurias kvalifikacijas patvirtinančiuose dokumentuose šias nuorodas jau bus galima teikti.

Europoje vyksta ne tik nacionalinių kvalifikacijų sistemų susiejimo su EKS procesas, bet kuriama ir vieno sektoriaus – aukštojo mokslo – Europos lygmens kvalifikacijų struktūra. Ir Europos aukštojo mokslo erdvės kvalifikacijų sandara (EAMEKS), ir EKS sukurtos siekiant Europoje padidinti kvalifikacijų skaidrumą, remti mokymąsi visą gyvenimą ir judumą. Šios Europos kvalifikacijų sandaros skiriasi tuo, kad EAMEKS sukurta siekiant *suderinti* įvairių šalių aukštojo mokslo sistemas diegiant bendras laipsnių struktūras, o EKS skirta ne kvalifikacijoms suderinti, o sukurta kaip orientyras *susiejant* skirtingas kvalifikacijų sistemas, siekiant padidinti aiškumą ir palengvinti susikalbėjimą tarptautinėje erdvėje. Nors aptariamos kvalifikacijų sandaros turi skirtumų, tačiau jos dera tarpusavyje; EKS lygių aprašai visiškai apima EAMEKS lygių aprašus. Ir siejant Lietuvos kvalifikacijas (tiek teikiamas aukštojo mokslo sistemoje, tiek kitas) su Europos kvalifikacijų sandaromis, naudojamosi visus sektorius apimančia LTKS.

KAIP KLASIFIKUOJAMOS LIETUVOJE TEIKIAMOS KVALIFIKACIJOS?

Rengiant nacionalinę kvalifikacijų sandarą nebuvo siekiama sukurti iš esmės naujos kvalifikacijų hierarchinės struktūros. Priešingai, buvo stengiamasi, kad parengta kvalifikacijų lygių struktūra būtų kuo geriau susieta su esama kvalifikacijų sistema.

Kuriant visus švietimo sektorius (bendrajį ugdymą, profesinį mokymą ir aukštąjį mokslą) apimančią kvalifikacijų sandarą ir atsižvelgiant į švietimo sistemoje jau egzistuojantį mokymosi pasiekimų skirstymą į lygius (trys išsilavinimo lygiai bendrajame ugdyme, keturi profesinio išsilavinimo lygiai, trys aukštojo mokslo studijų pakopos), Lietuvos kvalifikacijų sandaroje išskirti aštuoni kvalifikacijų lygiai. Jie išdėstomi pagal hierarchiją atsižvelgiant į kvalifikacijas pagrindžiančią kompetenciją, kvalifikacijų įgijimo būdus ir šiuos kriterijus:

- veiklos sudėtingumą – apibūdina veiklos pobūdį, užduočių įvairovę ir atsakomybės laipsnį;
- veiklos savarankiškumą – apibūdina veiklos organizavimo ir pavaldumo pobūdį;
- veiklos kintamumą – apibūdina veiklos technologinės ir organizacinės aplinkos kitimą.

Kiekvienas kvalifikacijų lygis apima kvalifikacijas, skirtas panašaus sudėtingumo, savarankiškumo ir kintamumo veiklai atlikti. Kylant kvalifikacijos lygiui, veikla, kuriai turi būti pasirengęs asmuo, kinta nuo nuolatinių paprastų operacijų vyk-

dymo iki pokyčių inicijavimo ir naujovių kūrimo, nuo vadovavimosi instrukcijomis iki savarankiško strateginių sprendimų priėmimo, nuo prižiūravimo darbo iki vadovavimo kitiems ir kt.

Kvalifikacijų lygių aprašai nusako, kokias kompetencijas besimokantysis turi būti įgijęs pasibaigus mokymosi procesui, t. y. kokią veiklą jis geba atlikti, remdamasis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių ir vertybinių nuostatų visuma. Nurodomos tokios tam tikro sudėtingumo, savarankiškumo ir kintamumo veiklai atlikti reikalingos kompetencijos:

- funkcinės – kokias užduotis, veiksmus, funkcijas asmuo geba atlikti;
- pažintinės – kaip jis pasirengęs įgyti ir pritaikyti specialiąsias ir bendrąsias žinias;
- bendrosios – kokių plačios paskirties gebėjimų, pagrįstų tam tikromis asmenybės savybėmis, įgyta, pvz., kūrybiškumo, iniciatyvumo, gebėjimo spręsti problemas.

3 pav. pateikti kvalifikacijų lygių aprašymo pavyzdžiai, parodantys, kas būdinga I (žemiausiojo) lygio ir VIII (aukščiausiojo) lygio kvalifikacijoms. Aprašant kiekvieną lygį pirmiausia apibūdinamas veiklos, kuriai yra pasirengęs atitinkamo lygio kvalifikaciją įgijęs asmuo, sudėtingumas, paskui savarankiškumas ir kintamumas. Apibūdinant šiuos veiklos požymius, nusakomos tokios veiklai atlikti būtinos kompetencijos.

3 pav. I (žemiausiojo) ir VIII (aukščiausiojo) kvalifikacijų lygių aprašymai

VIII lygis

Kvalifikacija skirta itin sudėtingai veiklai, kuriai būdingas naujovių – naujų žinių, idėjų, technologijų, veiklos atlikimo būdų, metodų ir procesų – kūrimas. Todėl veikla reikalauja naujų žinių veiklos srityse atradimo, remiantis vykdomų fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatais, integruojant įvairių veiklos sričių žinias. Veikla pasižymi strateginio pobūdžio veiklos uždaviniais, kurie gali apimti įvairias skirtingas veiklos sritis ar mokslinių tyrimų dalykus.

Veikla strategiškai planuojama prisiimant atsakomybę už kitų darbuotojų veiklos rezultatus ir jos kokybę, savarankiškai priimami strategiškai svarbūs sprendimai. Būdingas atitinkamos veiklos srities specialistų mokymas ir konsultavimas. Todėl reikia gebėjimų priimti visuomeninės reikšmės strateginius sprendimus, savarankiškai planuoti ir vykdyti fundamentinius ir / arba taikomuosius mokslinius tyrimus, perteikti naujausias žinias (skleisti patirtį) atitinkamos srities specialistams, koordinuoti mokslinius ir taikomųjų tyrimų projektus.

Intensyvūs ir neprognuozuojami veiklos, jos aplinkos pokyčiai reikalauja pasirengimo nuolatiniams pokyčiams, atvirumo naujovėms, teigiamo požiūrio į organizacijos ir visuomenės plėtrą, gebėjimų originaliai spręsti problemas įvertinus jų kontekstą, gebėjimų inicijuoti ir kurti pokyčius įvairiose veiklos ir visuomenės gyvenimo srityse.

I lygis

Kvalifikacija skirta veiklai, susidedančiai iš vieno ar kelių paprastų specializuotų veiksmų ar operacijų. Atliekant veiklą gebama pritaikyti pagrindines žinias, būdingas vykdomai veiklai.

Veiklos aplinka yra aiški, veikla atliekama pagal detalias instrukcijas, kai kuriais atvejais būtina intensyvi priežiūra, vadovavimas ir pagalba.

Veiklą sudarančios situacijos, veiksmai ir operacijos pastovūs ir nuolat kartojasi.

Lietuvos kvalifikacijų sandaros apraše numatyta galimybė įvesti su profesinės veiklos patirtimi siejamus kvalifikacijų *po-lygius*. Tai leistų geriau atspindėti darbo rinkoje esančią pareigybių lygių įvairovę, skatintų darbuotojų profesinį tobulėjimą.

Lietuvos kvalifikacijų sandaroje kvalifikacijų lygiai yra susie-

ti su tam tikromis ugdymo, mokymo, studijų programomis, tačiau taip pat nurodoma, kad bet kurio lygio kvalifikacijos gali būti įgyjamos ir mokantis savarankiškai ar iš profesinės veiklos patirties (žr. 1 lentelę). Taigi esminis požymis ir pagrindas kvalifikacijų lygiui nustatyti – asmens įgytos kompetencijos, o jų įgijimo būdai gali būti įvairūs.

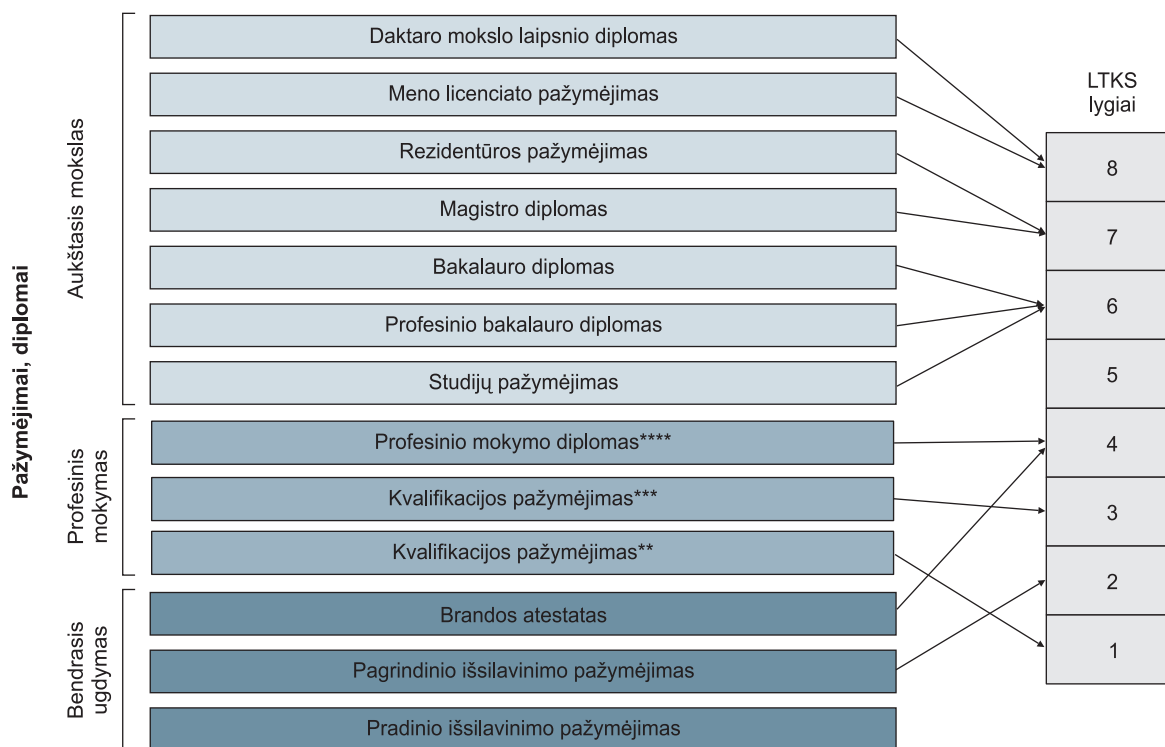
1 lentelė. Tam tikro lygio kvalifikacijų įgijimo būdai

LTKS lygiai	Kvalifikacijų įgijimo būdai		
I–IV	Mokantis pagal bendrojo ugdymo ir (arba) profesinio mokymo programas		Mokantis savarankiškai
V	Mokantis pagal mokymo programas, skirtas asmenims, turintiems profesinę kvalifikaciją ir nustatytos trukmės profesinės veiklos patirties, laipsnio nesuteikiančių studijų (išskyrus rezidentūros) programas		
VI	Studijuojant pirmojoje universitetinių ar koleginių studijų pakopoje, nustatytais atvejais – pagal laipsnio nesuteikiančias studijų arba perkvalifikavimo programas		
VII	Studijuojant antrojoje universitetinių studijų pakopoje arba pagal vientisųjų studijų programas, nustatytais atvejais – pagal laipsnio nesuteikiančias studijų arba perkvalifikavimo programas		
VIII	Studijuojant doktorantūroje		

Kvalifikacijų lygiai parodo nuoseklaus tobulėjimo kryptį. Dažniausiai per savo gyvenimą besimokantieji iš tiesų pereis iš žemesnio kvalifikacijų lygio į aukštesnį, bet galima įgyti ir dvi skirtingas to paties lygio kvalifikacijas ar

naują žemesnio lygio kvalifikaciją, jei dėl įvairių gyvenimo aplinkybių (pvz., ligos, naujų interesų sričių, nedarbo) mokomasi pagal kitokią programą, įgyjamos naujos kompetencijos.

4 pav. Pažymėjimais, diplomais patvirtintų kvalifikacijų atitikmuo LTKS lygiams*

** Liudijantis pirmojo lygio profesinį išsilavinimą

*** Liudijantis antrojo lygio profesinį išsilavinimą

**** Liudijantis trečiojo lygio profesinį išsilavinimą

* Pastaba: informacija tik apie pagrindinius dokumentus, patvirtinančius iki šiol teiktas kvalifikacijas (nuo 2012 m. gruodžio įsigalioja nauji profesinio mokymo pažymėjimai).

Parengta remiantis: Kaminskienė L. Lietuvos kvalifikacijų sistemos ir Europos kvalifikacijų sąrangos sąsajos. Tyrimo ataskaita. 2011

Apie švietimo sistemoje teikiamų kvalifikacijų lygį galima spręsti ir pagal išduodamus tam tikras kvalifikacijas liudijančius dokumentus. Su kokiais LTKS lygiais sietinos pažymėjimai bei diplomais patvirtintos kvalifikacijos, parodyta 4 pav. Be to, jame išryškėja ir kai kurios klausimų keliančios kvalifikacijų sandaros ir kvalifikacijų sistemos sąsajų ypatybės.

Matyti, kad šiuo metu šalyje teikiamos ir dokumentais patvirtinamos kvalifikacijos apima visą kvalifikacijų lygių skalę – nuo žemiausiojo iki aukščiausiojo, tačiau nėra kvalifikacijų, susietų su penktuoju lygiu. Kyla klausimas, ar šalyje tikrai

neteikiamos kvalifikacijos, kurios geriausiai atitiktų būtent šio lygio reikalavimus?

Akivaizdi dar viena LTKS ypatybė – kvalifikacijų sandara nepažymi pradinio ugdymo lygyje įgyjamos kvalifikacijos. Taip parengta ir Europos kvalifikacijų sandara, tačiau Europoje yra šalių, į nacionalines kvalifikacijų sandaras įtraukusių ir žemesnių lygių kvalifikacijas.

Kvalifikacijų sandaros kūrimas ir diegimas – ilgalaikis procesas; kad jis plėtotųsi, būtina toliau diskutuoti, ieškoti, tobulinti.

KAD LŪKESČIAI IŠSIPILDYTŲ...

Kvalifikacijų sandaros sukūrimas ir Lietuvos kvalifikacijų sistemos susiejimas su Europos kvalifikacijų sandara – tai svarbūs žingsniai siekiant didesnio skaidrumo kvalifikacijų sistemoje, mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtos, geresnių besimokančių ir dirbančių asmenų judumo Europoje sąlygų. Tačiau nuo tolesnių švietimo bendruomenės ir kitų

kvalifikacijų sistemos dalyvių veiksmų ir pastangų priklausys, ar šie lūkesčiai išsipildys. Ypač svarbu stiprinti mokymo(si) orientaciją į rezultatus, sukurti neformaliojo mokymosi ir savišvietos pasiekimų patvirtinimo mechanizmus, į kvalifikacijų sistemos plėtrą įtraukti visus socialinius dalininkus, siekti visų kvalifikacijų sistemoje vykstančių procesų kokybės.

Stiprinti orientaciją į mokymosi rezultatus

Kvalifikacijų pagrindimas mokymosi rezultatais reiškia, kad esminis reikalavimas kvalifikacijai įgyti – ne mokymosi būdas (formalus, savarankiškas ar kt.), mokymosi trukmė ar institucija, kurioje mokytasi, bet įgyta kompetencija. Kvalifikacija suteikiama ne remiantis ugdymo, mokymo, studijų programose nurodytais mokymo(si) rezultatais, bet įvertinus individualius besimokančiojo pasiekimus kaip galutinę jo mokymosi išdavą ir nustačius, kad jie atitinka siekiamai kvalifikacijai keliamus reikalavimus.

Stiprėjanti orientacija į mokymosi rezultatus – vienas iš svarbiausių Lietuvos kvalifikacijų sandaros kūrimo pasiekimų, tačiau mokymosi rezultatų panaudojimas praktiškai įvairiuose švietimo sektoriuose labai skiriasi.

Stiprinama orientacija į mokymosi rezultatus *bendrajame ugdyme*. Atnaujintose ugdymo turinį reglamentuojančiose pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo bendrosiose programose nustatyti numatomi mokinių mokymosi pasiekimai ir pasiekimų lygių požymiai. Mokymosi pasiekimai aprašomi išryškinant mokinių įgyjamus bendrųjų kompetencijų ir su mokomaisiais dalykais susijusių esminių dalykinių kompetencijų pagrindus. Bendrosiomis programomis vadovaujasi vertinant mokinių pasiekimus.

Sukurti neformaliojo švietimo ir savišvietos pasiekimų patvirtinimo mechanizmus

Galimybė įvertinti ir pripažinti neformaliojo švietimo ir savišvietos pasiekimus įteisinta švietimą reguliuojančiuose įstatymuose; LTKS apraše nurodyta, kad bet kurio lygio kvalifikacija gali būti įgyjama iš profesinės veiklos patirties ir mokantis savarankiškai. Tai sudaro teisinį pagrindą visoje kvalifikacijų skalėje diegti neformaliojo švietimo ar savišvietos pasiekimų pripažinimo ir įteisinimo mechanizmus. Teisės aktuose yra aprašytos tvarkos, kaip vertinimas ir patvirtinimas turėtų būti atliktas, tačiau šia galimybe ir sukurtomis priemonėmis nėra plačiai naudojamosi.

Profesinio mokymo sektoriuje mokymosi ir pasiekimų vertinimo procesai yra atskirti ir tai sudaro palankias sąlygas įvertinti ir patvirtinti kompetencijas, įgytas darbo vietoje ar neformaliai, savarankiškai mokantis. Tačiau siekiant įgyvendinti tokią galimybę reikalinga kreditų kaupimo sistema. Ji tik pradeda diegti. Aukštajame moksle įvairiais būdais įgytas kompetencijas pradeda vertinti ir pripažinti kai kurie

Profesiniame mokyme pažengta toliausiai. Čia mokymasis jau seniau orientuojamas į mokymosi rezultatus. Visos profesinio mokymo programos, kurias baigus įgyjama kvalifikacija, grindžiamos kompetencijomis, nurodomi kompetencijai įgyti būtini gebėjimai ir žinios, o mokymosi pasiekimus įvertina ne patys profesinio mokymo teikėjai.

Aukštojo mokslo koleginiuose studijose teikiamos kvalifikacijos taip pat grindžiamos kompetencijomis, o universitetinių studijų grandyje mokymosi rezultatais pagrįsta tik dalis programų. Tačiau pastaruoju metu aukštojo mokslo sektoriuje vyksta svarbūs pokyčiai: studijų kryptių reglamentus keičia studijas reglamentuojantys aprašai, kuriuose siektinos kompetencijos aprašomos studijų rezultatų forma; parengta mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų kūrimo ir diegimo metodika ir kt.

Mokymosi rezultatų, kompetencijų, būtinų siekiant įgyti tam tikrą kvalifikaciją, nustatymas – tik vienas žingsnis. Taip pat svarbu taikyti tokius ugdymo(si), mokymo(si) ir studijų metodus, kurie iš tiesų leistų besimokantiejiems siekti įvairių rezultatų, nusakomų ugdymo, mokymo programose; ieškoti pasiekimų (įsi)vertinimo būdų, kuriais būtų galima pamatuoti, kaip besimokančiajam pavyko tuos rezultatus (kompetencijas – ne tik žinias) pasiekti.

universitetai ir kolegijos. Jie remiasi vidinėmis (mokyklų lygmens) tvarkomis. Neformaliojo švietimo ir savišvietos pasiekimų pripažinimą aukštojo mokslo sektoriuje turėtų paskatinti šiuo metu diegiama Europos kreditų kaupimo ir perkėlimo sistema, kurioje kreditai yra siejami ne tik su studijų apimtimi, bet ir su studijų rezultatais.

Sunkumų vertinant ir patvirtinant įvairiais būdais įgytas kompetencijas kyla ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos šalyse. Europos Komisijos vertinimu, nepaisant politikos pastangų, pažanga patvirtinimo srityje netolygi, nevienoda ir lėta visoje Europos šalyse. Todėl ES ieškoma būdų, kaip paskatinti šiuos procesus, rengiama Europos Sąjungos Tarybos rekomendacija, valstybėms narėms teiksianti ir praktinių patarimų, kaip sukurti neformaliojo švietimo ir savišvietos pasiekimų patvirtinimo sistemą, suteikiančią galimybę kiekvienam asmeniui naudotis šia sistema darbo ir mokymosi tikslais. Ir ne tik šalyje, kurioje gyvena, bet ir visoje Europoje.

Į kvalifikacijų sistemos plėtrą įtraukti socialinius dalininkus

Kadangi kvalifikacijų sandara kuriama siekiant sustiprinti jungtis tarp įvairių švietimo grandžių, didinant kvalifikacijų atitiktį šalies ūkio ir besimokančiųjų poreikiams, svarbu į kvalifikacijų sistemos plėtotės procesus kuo plačiau įtraukti visus socialinius dalininkus: švietimo teikėjus ir besimokančiuosius, darbdavius ir dirbančiuosius, valstybinio ir privataus sektoriaus atstovus ir kt. Itin reikšmingas tampa jų dialogas, sutarimo paieškos, nes tai skatina į problemas pažvelgti ne tik iš savo, bet ir iš kitų šalių pozicijos, apmąstyti santykius tarp socialinių partnerių, valstybės ir švietimo sektorių, insti-

tucijų. Kita vertus, aktyviausi kvalifikacijų sistemos tobulinimo proceso dalyviai turi skirti laiko ir įdėti pastangų, kad visi socialiniai dalininkai suprastų vykstančių pokyčių esmę, kad ir jie imtų aktyviai naudotis atsiradusiomis naujomis galimybėmis, prisimtų ir tam tikrus naujus įsipareigojimus, taptų naujos kultūros kvalifikacijų sistemoje skleidėjais. Kuo plačiau socialiniai dalininkai įtraukiami į kvalifikacijų sistemos plėtos procesus, tuo geriau kvalifikacijų sistema atitinka jų visų poreikius, kuo anksčiau prasideda bendradarbiavimas, tuo mažiau sunkumų kyla vėliau.

Užtikrinti kvalifikacijų sistemoje vykstančių procesų kokybę

Kvalifikacijų sistemoje vykstančių procesų (nuo kvalifikacijų planavimo iki jų patvirtinimo) kokybės užtikrinimas – būtina sąlyga siekiant sukurti šalies ūkio, gyventojų poreikius atitinkančią kvalifikacijų sistemą, siekiant pasitikėjimo kvalifikacijų sistema tiek šalies viduje, tiek tarptautinėje erdvėje. Viešųjų konsultacijų LKTS kūrimo ir siejimo su Europos kvalifikacijų sandara klausimais metu dažnai buvo išsakoma mintis, kad pasitikėjimą nacionaline kvalifikacijų sistema gali garantuoti tik aukšta mokymosi, studijų kokybė, įskaitant mokymosi, studijų pasiekimų vertinimą.

Švietimo kokybės užtikrinimo svarba pabrėžiama ir Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo. Šiame dokumente nurodyti tokie švietimo kokybės užtikrinimo principai, kuriais turėtų vadovautis šalys, siekiančios integruotis į Europos kvalifikacijų erdvę:

- kokybės užtikrinimas turėtų apimti visus kvalifikacijų lygius;
- kokybės užtikrinimas turėtų būti švietimo įstaigų vidaus valdymo dalimi;
- reguliariai turėtų vykti išorinis įstaigų, jų programų ar jų kokybės užtikrinimo sistemų vertinimas;
- kokybės užtikrinimas turėtų apimti konteksto, priemonių, proceso ir rezultatų aspektus, ypač pabrėžiant rezultatus;
- kokybės užtikrinimo sistemos turėtų būti aiškios, tinkamos, skatinančios tobulėjimą ir kt.

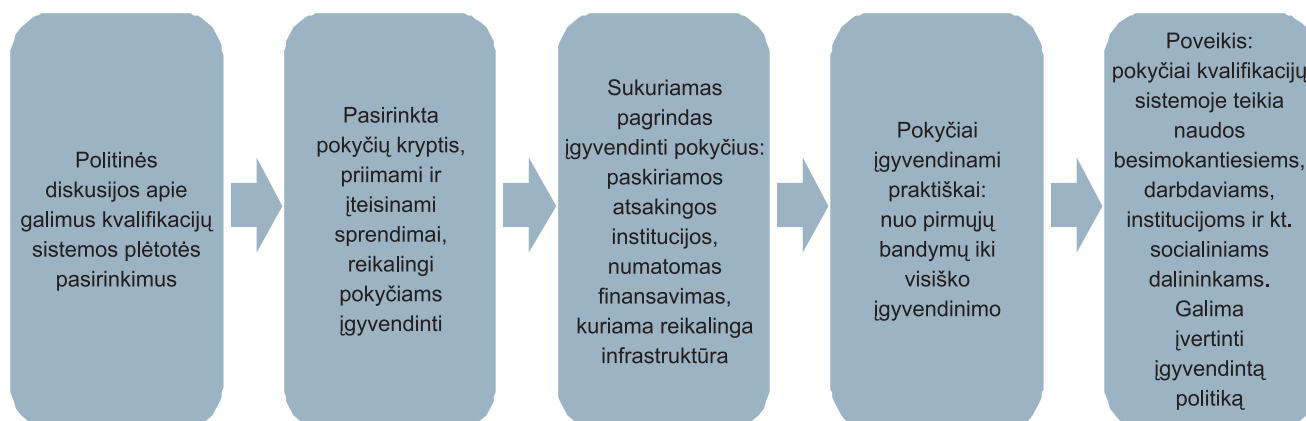
Švietimo kokybės gerinimas – vienas iš šalies švietimo plėtos prioritetų, daug pokyčių vyksta diegiant, tobulinant kokybės užtikrinimo sistemą. Tačiau svarbiausia, kad kokybės siekimas taptų ne iš išorės keliamu uždaviniu, o vidiniu kvalifikacijų sistemos dalyvių (tiek asmenų, tiek institucijų) poreikiu.

Kada lūkesčiai išsipildys?

Nacionalines kvalifikacijų sandaras jau įdiegusių šalių patirtis rodo, kad kvalifikacijų sandaros diegimas – socialinis ir politinis procesas, kuriam būdingas kartojimasis, kuris plečiasi ir paprastai yra gana lėtas, kurį būtina pradėti atsižvelgiant į esamą situaciją, t. y. į jau sukurtas institucijas, vykstančius procesus. Rezultatai, kurių tikimasi vykdant pokyčius kvalifikacijų sistemoje, išryškės tada, kai pokyčiai „įsiskverbs gilyn į sistemą“, t. y. bus pereiti visi etapai, pradedant politinėmis

diskusijomis apie galimas sistemos plėtos kryptis, baigiant priimtų sprendimų įgyvendinimu (žr. 5 pav.). O politikos įgyvendinimo praktiškai etapas, kaip rodo tarptautinė patirtis, yra silpnesnioji pokyčių grandis. Taigi tai, kiek bus naudingi šalyje vykstantys kvalifikacijų sistemos pokyčiai, priklausys nuo visų sistemos dalyvių pastangų. Šiuo metu Lietuvoje žengiame iš antrojo etapo į trečiąjį.

5 pav. Pokyčių kvalifikacijų sistemoje įgyvendinimo etapai

SAVOKOS

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma.

Kvalifikacija – teisės aktų nustatyta tvarka pripažįstama asmens turimų kompetencijų arba profesinės patirties ir turimų kompetencijų, reikalingų tam tikrai veiklai, visuma.

Kvalifikacijų sistema – šalies veiklos sistemos poreikius atitinkanti kvalifikacijų visuma. Ji pagrįsta nacionaline kva-

lifikacijų sandara ir kuriama bei palaikoma kvalifikacijų planavimo (veiklos tyrimų, standartizavimo ir klasifikavimo), jų teikimo, vertinimo ir pripažinimo, taip pat valdymo ir kokybės užtikrinimo procesų priemonėmis.

Kvalifikacijų sandara – kvalifikacijų, grindžiamų asmens veiklai reikalingomis kompetencijomis, lygių sistema. Kvalifikacijų sandara yra kvalifikacijų sistemos dalis.

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Pagrindiniai teisės aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. balandžio 23 d. rekomendacija „Dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo“ (2008/C 111/01).
2. Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 535 (pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 8 d. ir rugpjūčio 24 d. nutarimais).

Kiti šaltiniai:

1. Changing qualifications. A review of qualifications policies and practices. 2010. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3059_en.pdf
2. Bjornavold J., Pevec-Grm S. Developments of NATIONAL Qualifications Frameworks in Europe. EQF Newsletter. December 2011, p. 4–6. http://ec.europa.eu/eqf/newsletter_en.htm
3. Development of national qualifications frameworks in Europe. 2011. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/6112_en.pdf
4. Europos Komisijos 2012 09 05 pasiūlymas 2012/0234 (NLE): Tarybos Rekomendacija dėl neformaliojo mokymosi ir savišvietos rezultatų patvirtinimo. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/informal/proposal2012_lt.pdf
5. Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų struktūros pa-

aiškinimas 2008. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/eqf/brochexp_lt.pdf

6. Kaminskienė L. Lietuvos kvalifikacijų sistemos ir Europos kvalifikacijų sąrangos sąsajos. Tyrimo ataskaita. 2011. http://www.kpmc.lt/LTKS_EKS/LKA_tyrimas_LT.pdf
7. Lietuvos kvalifikacijų sandaros susiejimo su Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sandara ir Europos aukštojo mokslo erdvės kvalifikacijų sandara ataskaita. 2012. http://www.kpmc.lt/LTKS_EKS/LTKS_EKS_ataskaita.pdf
8. Qualifications frameworks in Europe: an instrument for transparency and change. Cedefop briefing note. October 2012. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/9071_en.pdf
9. Referencing the Qualifications Frameworks of the United Kingdom to the European Qualifications Framework. Report. 2009. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/eqf/ukreport_en.pdf

Daugiau informacijos kvalifikacijų sandarų ir jų susiejimo klausimais galite rasti:

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro interneto puslapyje: http://www.kpmc.lt/Kvalifikaciju_sandaros.html

Europos kvalifikacijų sandaros interneto puslapyje: http://ec.europa.eu/eqf/home_en.htm

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyriausiąją specialistę Jūratę Vosilytę-Abromaitienę (el. p. jurate.vosilyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Jolanta Jevsejevienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė.

Konsultavo: Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro darbuotojas prof. habil. dr. Vincentas Dienys, Švietimo ir mokslo ministerijos Koleginių studijų skyriaus vedėjas Antanas Levickas.

KO SIEKIAME KURDAMI NACIONALINĘ KVALIFIKACIJŲ SANDARĄ?

Redaktorė Nijolė Šorienė
Maketavo Gintautas Vaitonis

2012-12-21. Tir. 1 800 egz.

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Grafija“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius

ISSN 1822-4156